

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपककुमार कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री टंकबहादुर मोक्तान
फैसला

०७०-WO-०२७२

मुद्दा:-उत्प्रेषण, परमादेश समेत।

मोरङ जिल्ला, विराटनगर उपमहानगरपालिका वडा नं.६ बस्ने अधिवक्ता राजेन्द्रप्रसाद निवेदक
भट्टराई -----१

विरुद्ध

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरवार, काठमाडौं -----१
अर्थ मन्त्रालय, काठमाडौं -----१ विपक्षी
राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौं -----१
आन्तरिक राजस्व विभाग, लाजिम्पाट, काठमाडौं -----१
ठूला करदाता कार्यालय, हरिहरभवन, ललितपुर -----१

साविक नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ तथा धारा १०७(२) र हाल नेपालको संविधानको धारा ४६ तथा धारा १३३ बमोजिम यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको भई दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः

१. राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी तत्कालीन श्री ५ को सरकारले मिति २०३०।१२।२६ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी स्थापना भएका राजस्व न्यायाधिकरणहरू राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ अनुसार हाल क्रियाशील छ। सबै राजस्व न्यायाधिकरणहरूको अधिकारक्षेत्र उक्त ऐनको दफा ३(१), दफा ५ र दफा ६ मा स्पष्ट उल्लेख भएको छ। राजस्व न्यायाधिकरणका अध्यक्ष र सदस्यहरूलाई ऐनको दफा ३(१), दफा ५ र दफा ६ बमोजिम अधिकारको सिमा तोक्न,

संकुचन गर्न, फैलाउन र फेरबदल गर्न सक्ने अधिकार सो दफा ३ को उपदफा (२) ले नेपाल सरकारलाई दिएको छैन। नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १०० को उपधारा (१) र (२) तथा राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ बमोजिम पुनरावेदन अदालतका न्यायाधिशको अध्यक्षतामा राजस्व न्यायाधिकरण रहने व्यवस्था भएको र राजस्व न्यायाधिकरण न्यायिक निकाय कै रूपमा स्थापित भएकोले न्यायिक निकायको अधिकारक्षेत्र कार्यपालिकाले थपघट गर्ने, संशोधन गर्ने, फेरबदल गर्ने, सार्ने, कटौती गर्ने अधिकार कुनै कानूनले कार्यपालिकालाई दिएको छैन। उक्त अध्यादेश र नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना अनुसार राजस्व न्यायाधिकरणहरू गठन भएको अवस्था हो। राजस्व न्यायाधिकरण ऐनको दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरेको भन्दै विपक्षी ठूला करदाता कार्यालयले छड्के मार्गबाट सम्बन्धित राजस्व न्यायाधिकरणहरूको इलाकाका करदाताहरूको फायल काठमाडौं लाने, निर्णय गराउने र ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन लाग्ने व्यवस्था गर्न मिल्दैन।

२. मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना अनुसार करदाताको मुख्य कार्यालय रहे भएको इलाकाको राजस्व न्यायाधिकरणबाटै पुनरावेदन सुनी निर्णय भई रहेको अवस्थामा एकाएक ऐनको दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरेको भन्दै उक्त सूचना खारेज गरी विपक्षी ठूला करदाता कार्यालयले सो कार्यालय नेपाल सरकारले स्थापना गरेको बाहानामा छड्के मार्गबाट सम्बन्धित राजस्व न्यायाधिकरणहरूको इलाकाको ठूला करदाताहरूको कर विवरण सम्बन्धमा सम्बन्धित ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंले पुनरावेदन सुन्ने गरी मिति २०६४।१२।११ मा प्रकाशित सूचना र सो सूचना अनुसार राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंबाट पुनरावेदनपत्र ग्रहण गरी हुने गरेको कामकारबाही ऐनको दफा ३(१), दफा ५, दफा ६ र १२ समेतको विपरीत भएको तथा सो सूचना र कार्यका कारण अधिकार प्राप्त राजस्व न्यायाधिकरणबाट आफ्नो इलाकाको राजस्व सम्बन्धी निर्णयउपर पुनरावेदन र निवेदन ग्रहण गरी निर्णय तथा आदेश गर्ने, मातहतका राजस्व कार्यालयहरूको निरीक्षण गर्ने, निर्देशन दिने र ती कार्यालयहरूबाट आवश्यक विवरण प्राप्त गर्ने काम कर्तव्य र अधिकारमा अवरोध हुन गएको छ। कारोवारको हैसियतको आधारमा कुनै करदातालाई सम्बन्धित आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा विवरण पेश गर्न दिने र ठूला करदाता कार्यालयमै कर सम्बन्धी विवरण पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था असमान हुनुका साथै संविधान प्रदत्त कानूनको दृष्टिमा समान र कानूनको

समान संरक्षणबाट बञ्चित गरी आर्थिक नोक्सानी पार्ने कार्य संविधानको धारा १३(१) र १९(१) विपरीत छ। ऐनको दफा १२ ले मातहतका राजस्व कार्यालयहरूको निरीक्षण गर्ने, निर्देशन दिने र विवरण प्राप्त गर्ने राजस्व न्यायाधिकरणको काम, कर्तव्य र अधिकार सो मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाले स्वतः निस्तेज पारी दिएको छ। ऐनको व्यवस्थालाई राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाले निस्कृत्य पार्न नमिल्ने भएकोले मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना समेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी मिति २०३०।१२।२६ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना तथा ऐनको दफा ३(१) बमोजिम गठित राजस्व न्यायाधिकरणहरूको इलाकामा मुख्य कार्यालय राखी कारोवार गर्ने करदाताहरूको आयकर सम्बन्धी पुनरावेदन, निवेदन, निरीक्षण निर्देशन लगायत ऐनले तोकेको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग गर्न सम्बन्धित इलाकाका राजस्व न्यायाधिकरणहरूलाई अधिकार दिनु दिलाउनु भनी परमादेशको आदेश समेत जारी गरी पाउँ। साथै तत्काल आन्तरिम आदेश जारी नभए राज्यलाई अपुरणीय क्षति हुने भएकोले अन्तरिम आदेश जारी गरी सार्वजनिक सरोकार र राजस्वसँग सम्बन्धित निवेदन हुँदा अग्राधिकारका साथ सुनुवाई गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन।

३. यसमा के कसो भएको हो? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो? आदेश जारी हुनु नपर्ने भए आधार र कारण खुलाई आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ (पन्ध्र) दिनभित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत् लिखित जवाफ पठाउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा यो आदेश र रिट निवेदनको एक प्रति नक्कल साथै राखी म्याद सूचना जारी गरी त्यसको बोधार्थ महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा पठाई लिखित जवाफ परेपछि वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतबाट मिति २०७०।६।१८ मा भएको आदेश।
४. राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) ले प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिए बमोजिम हुने भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ। यही कानूनी व्यवस्थाको अधीनमा रही नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी राजस्व न्यायाधिकरणहरूको निर्धारण गर्ने गरेको छ। यसै सन्दर्भमा बदलिदो परिस्थितिमा साविकमा कायम रहेका कर कार्यालयहरूबाट सम्पादन हुँदै आएको कर प्रशासन सम्बन्धी कार्यलाई अझ

बढी व्यवहारिक, सहज एवम् सरल बनाउने उद्देश्यले ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरिएको र यसरी स्थापना भएको ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्नका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई उल्लिखित कानूनी व्यवस्था कै अधीनमा रही मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी सो अधिकार तोकिएको हुँदा रिट निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने होइन, प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी अर्थ मन्त्रालयको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ ।

५. राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ को उपदफा (१) ले चार वटा राजस्व न्यायाधिकरणको स्थापना गर्ने र दफा ३ को उपदफा (२) ले प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाममा तत्कालिन श्री ५ को सरकारले समय समयमा राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिए बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरे अनुसार तत्कालिन श्री ५ को सरकार (हाल नेपाल सरकार) ले मिति २०३०।१२।२६ को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी मिति २०३१।१।१ गते देखि लागू हुने गरी बिराटनगर, काठमाडौँ, भैरहवा र नेपालगञ्जमा रहने गरी राजस्व न्यायाधिकरणहरूको स्थापना गरेको हो । राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ लागू भएपछि उक्त ऐनको दफा ३(१) मा सो अध्यादेश अन्तर्गत स्थापित राजस्व न्यायाधिकरणलाई यसै ऐन अन्तर्गत स्थापित भएको मानिने भन्ने व्यवस्था गरेको छ । राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) मा प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिए बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था भएको हुँदा राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले तोक्न सक्ने देखिन्छ । नेपाल सरकारले ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरेको र मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी त्यस्तो कार्यालय रहेको इलाकाको राजस्व न्यायाधिकरणलाई पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि तोकेको देखिन्छ । इलाका र सदरमुकाम तोक्न सक्ने अधिकार अन्तर्गत नै नेपाल सरकारले तोकेको र सोही बमोजिम ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय उपर यस न्यायाधिकरणले पुनरावेदन सुन्ने क्षेत्राधिकार ग्रहण गर्दै आएको छ । यसरी यस न्यायाधिकरणबाट पुनरावेदकीय अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी भएका असंख्य मुद्दामा सर्वोच्च अदालत समेतबाट निर्णय भई आएको पनि छ । पुनरावेदन सुन्ने अधिकार अन्तर्गत निवेदन सुन्ने अधिकार स्वतः सन्निहित हुने नै हुँदा त्यसमा प्रश्न उठाउनुपर्ने अवस्था छैन । तसर्थ, प्रचलित कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भएको

काम कारवाही गैरकानूनी तथा गैरसंवैधानिक भयो भनी दायर भएको विपक्षीको रिट निवेदन खारेज योग्य छ खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ ।

६. राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ को उपदफा (१) ले चार वटा राजस्व न्यायाधिकरणको स्थापना गर्ने र दफा ३ को उपदफा (२) ले प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम तत्कालिन श्री ५ को सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुने छ भन्ने व्यवस्था गरे अनुसार तत्कालिन श्री ५ को सरकार (हाल नेपाल सरकार) ले मिति २०३०।१२।२६ को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी मिति २०३१।१।१ गते देखि लागू हुने गरी बिराटनगर, काठमाडौं, भैरहवा र नेपालगञ्जमा रहने गरी राजस्व न्यायाधिकरणहरूको स्थापना गरेको हो । राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ लागू भएपछि उक्त ऐनको दफा ३(१) मा सो अध्यादेश अन्तर्गत स्थापित राजस्व न्यायाधिकरणलाई यसै ऐन अन्तर्गत स्थापित भएको मानिने भन्ने व्यवस्था गरेको छ । राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) मा प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था भएको हुँदा राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले तोक्न सक्ने स्पष्ट छ । सोही ऐनको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारबाट नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम तोकिदै आएको छ । यसै क्रममा कर प्रशासनको विशिष्टीकरण, ठूला करदाताहरूको व्यवस्थापन तथा ठूला कारोवारबाट हुन सक्ने कर छलीको जोखिम न्यूनीकरण गर्ने र नेपाल सरकारको निर्णयानुसार ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरिएको हो । ठूला करदाता कार्यालयको क्षेत्राधिकार भित्र परेका करदाताहरूले बुझाउनुपर्ने कर विवरण, दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम, अनुमानित आय विवरण, सो अनुसारको दाखिला गर्नु पर्ने कर रकम ठूला करदाता कार्यालयमै बुझाउनु पर्ने, कर परीक्षण तथा कर निर्धारणको निर्णय ठूला करदाता कार्यालयबाटै हुने र ठूला करदाता कार्यालय वागमती अञ्चल भित्रको ललितपुर जिल्लामा भएको हुँदा सो कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारले मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोकिएको हुँदा प्रचलित कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग भएको काम कारवाही गैरकानूनी तथा गैरसंवैधानिक भयो भनी

दायर भएको विपक्षीको रिट निवेदन खारेजभागी छ, खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी आन्तरिक राजस्व विभागको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

७. विपक्षी रिट निवेदकले दावी लिनु भएको विषयमा यस कार्यालयको के, कस्तो संलग्नता रहेको हो? भन्ने सम्बन्धमा निवेदनमा कुनै कुरा उल्लेख गर्नु भएको छैन। यस कार्यालयलाई विपक्षी बनाउनु पर्ने कुनै कारण र आधार निवेदनमा उल्लेख गरिएको छैन। संविधान तथा कानून बमोजिम पूरा गर्नुपर्ने कुनै दायित्व पूरा नगरेको कारण यस कार्यालयलाई प्रत्यर्थी बनाउनु परेको हो? भन्ने आधारभूत तथ्य नै स्थापित हुन नसकेको प्रस्तुत निवेदन प्रथम दृष्टिमा नै खारेज भागी छ। नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयले संविधान तथा कानूनको परिपालना गरी गराई कानूनी राज्यको अवधारणालाई साकार पार्ने र नागरिकका संविधान तथा कानून प्रदत्त हक, अधिकारहरूको सम्मान, संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने कुरामा प्रतिवद्ध रहेको छ। जहाँसम्म रिट निवेदकले दावी लिएको अर्थ मन्त्रालयबाट प्रकाशित सूचना सम्बन्धी विषय छ, सो सम्बन्धमा उक्त सूचना अर्थ मन्त्रालयबाट प्रकाशित भएको भनी रिट निवेदकले आफ्नो रिट निवेदनमा नै उल्लेख गरेको हुँदा यस कार्यालयको लिखित जवाफमा केहि उल्लेख गर्नु परेन। सम्बन्धित निकायको लिखित जवाफबाट स्पष्ट हुने नै छ। अतः रिट निवेदन खारेज भागी छ, खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

८. निवेदकले यस कार्यालयबाट भएको काम कारवाहीबाट के कुन हक अधिकारको हनन भएको हो भन्ने कुरा खुलाएको देखिदैन। राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ को उपदफा (१) ले चार वटा राजस्व न्यायाधिकरणको स्थापना गर्ने र दफा ३ को उपदफा (२) ले प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम तत्कालिन श्री ५ को सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुने छ भन्ने व्यवस्था गरे अनुसार तत्कालिन श्री ५ को सरकार (हाल नेपाल सरकार) ले मिति २०३०।१२।२६ को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी मिति २०३१।१।१ गते देखि लागू हुने गरी बिराटनगर, काठमाडौँ, भैरहवा र नेपालगञ्जमा रहने गरी राजस्व न्यायाधिकरणहरूको स्थापना गरेको हो। राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ लागू भएपछि उक्त ऐनको दफा ३(१) मा सो अध्यादेश अन्तर्गत स्थापित राजस्व न्यायाधिकरणलाई यसै ऐन अन्तर्गत स्थापित भएको मानिने भन्ने व्यवस्था गरेको छ। राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२)

मा प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था भएको हुँदा राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले तोक्न सक्ने स्पष्ट छ। सोही ऐनको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारबाट राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम तोकिदै आएको छ। यसै क्रममा कर प्रशासनको विशिष्टीकरण, ठूला करदाताहरूको व्यवस्थापन तथा ठूला कारोवारबाट हुन सक्ने कर छलीको जोखिम न्यूनीकरण गर्ने र नेपाल सरकारको निर्णयानुसार ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरिएको हो। ठूला करदाता भित्र परेका करदाताहरूले बुझाउनुपर्ने कर विवरण, दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम, अनुमानित आय विवरण, सो अनुसारको दाखिला गर्नु पर्ने कर रकम ठूला करदाता कार्यालयमै बुझाउनु पर्ने, कर परीक्षण तथा कर निर्धारणको निर्णय ठूला करदाता कार्यालयबाटै हुने र ठूला करदाता कार्यालय बागमती अञ्चल भित्रको ललितपुर जिल्लामा भएको हुँदा सो कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारले मिति २०६४।।१२।११ को राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई तोकिएको हुँदा प्रचलित कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भएको काम कारवाही गैरकानूनी तथा गैरसंवैधानिक भयो भनी दायर भएको विपक्षीको रिट निवेदन खारेज भागी छ खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी ठूला करदाता कार्यालयको तर्फबाट लिखित जवाफ।

९. नियम बमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री कोपिलप्रसाद अधिकारीले राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले मिति २०३०।१२।२६ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी स्थापना भएका राजस्व न्यायाधिकरणहरू राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(१) ले यसै ऐन अन्तर्गत स्थापना भएको मानिने व्यवस्था गरेको र सो सूचना तथा ऐनको दफा ३(१) हाल क्रियाशील छ। यो ऐनको दफा ३(२) ले नेपाल सरकारलाई दिएको अधिकार राजस्व न्यायाधिकरणको थपघट र सो बमोजिम भौगोलिक क्षेत्राधिकार तोक्न सम्म मात्र सिमित छ। राजस्व न्यायाधिकरणका अध्यक्ष र सदस्यहरूलाई ऐनको दफा ३(१), ५ र ६ बमोजिम अधिकारको सिमा तोक्न, संकुचन गर्न, फैलाउन र फेरबदल गर्न सक्ने अधिकार सो दफा ३(२) ले नेपाल सरकारलाई दिएको छैन। मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना अनुसार करदाताको मुख्य कार्यालय रहे भएको इलाकाको राजस्व

न्यायाधिकरणबाटै पुनरावेदन सुनी निर्णय भई रहेको अवस्थामा उक्त सूचना खारेज गरी विपक्षी अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना अनुसार ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनको लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोक्ने कार्यले ठूला र साना करदाता भनी सरकारबाट बर्गीकरण गरी करदाताहरूको आफ्नो इलाकामा भई रहेको आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा आयकर सम्बन्धी विवरण पेश गर्ने अवसरबाट बञ्चित हुने गरी असमान व्यवहार गरेको हुँदा विपक्षीको उक्त कार्य नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) र धारा १९(१) तथा राजस्व न्यायाधिकरण ऐनको दफा ५ र ६ विपरीत हुँदा मिति २०६४।२।११ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना तथा सोसँग सम्बन्धित अन्य काम कारवाही समेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी ऐनले तोकेको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग गर्न सम्बन्धित इलाकाका राजस्व न्यायाधिकरणलाई दिनु दिलाउनु भनी परमादेशको आदेश समेत जारी गरी पाउँ भनी बहस प्रस्तुत गर्नुभयो।

१०. उपर्युक्त तथ्य र बहस जिकिर एवम् मिसिल संलग्न अन्य कागजातहरू अध्ययन गरी हेर्दा, निवेदन माग बमोजिमको रिट जारी हुने हो, होइन? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

११. निर्णय तर्फ विचार गर्दा, मिति २०३०।१२।२६ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी स्थापना भएका राजस्व न्यायाधिकरणहरू राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ अनुसार हाल क्रियाशील छन्। राजस्व न्यायाधिकरण ऐनको दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरेको भन्दै विपक्षी ठूला करदाता कार्यालय नेपाल सरकारले स्थापना गरेको बाहानामा छुड्के मार्गबाट सम्बन्धित राजस्व न्यायाधिकरणको इलाकाका करदाताहरूको फायल काठमाडौं लाने, निर्णय गराउने र ठूला करदाता कार्यालयबाट भएको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन लाग्ने व्यवस्था गर्न मिल्दैन। मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना अनुसार करदाताको मुख्य कार्यालय रहे भएको इलाकाको राजस्व न्यायाधिकरणबाटै पुनरावेदन सुनी निर्णय भई रहेको अवस्थामा उक्त राजपत्रको सो सूचना खारेज गरी विपक्षी अर्थ मन्त्रालयले मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनको लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोक्ने गरी जारी भएको सूचना समेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी ऐनले तोकेको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग गर्न सम्बन्धित इलाकाका

राजस्व न्यायाधिकरणहरूलाई दिनु दिलाउनु भनी परमादेशको आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन मागदावी रहेकोमा रिट निवेदनमा उल्लेख भएको मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) अनुसार नै रहेको तथा सो सूचना र त्यसको आधारमा ठूला करदाता कार्यालयमा कर सम्बन्धी विवरण पेश गर्ने र सो कार्यालयले गरेको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमै पुनरावेदन लाग्ने गरी प्रकाशित भएको उक्त सूचना लगायतको काम कारवाही कानून अनुसार नै भएकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने विपक्षीहरूको लिखित जवाफ रहेको पाइयो।

१२. मिति २०३०।१२।३० को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचनामा राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० को दफा ३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी श्री ५ को सरकारले मिति २०३१।१।१ गते देखि क्रियाशील हुने गरी बिराटनगर, काठमाडौं, भैरहवा र नेपालगञ्ज सदरमुकाम तोकी राजस्व न्यायाधिकरणहरू स्थापना गरेको भन्ने देखिन्छ। त्यसैगरी राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(१) मा राजस्व न्यायाधिकरण अध्यादेश, २०३० अन्तर्गत स्थापना भएका राजस्व न्यायाधिकरणहरू यसै ऐन अन्तर्गत स्थापना भएको मानिने छ र ऐ.दफा ३(२) मा प्रत्येक राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिए बमोजिम हुनेछ भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ।

१३. राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ६(१) मा राजस्वसम्बन्धी मुद्दामा न्यायाधिकरणको पुनरावेदन र निवेदन सुन्ने अधिकारक्षेत्र यो ऐन र प्रचलित अन्य नेपाल कानून बमोजिम हुनेछ। ऐ.दफा ९(४) मा यस ऐन अन्तर्गत न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्दाको सुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकारीले गरेको निर्णय सुनिपाएको वा त्यसको सूचना तामेल भएको पैंतीस दिनभित्र पुनरावेदन गर्नुपर्नेछ। साथै ऐ. ऐनको अनुसूची १ मा ऐनको दफाहरू ४, ५, ६, ७, ९ र १० वा अन्तर्गत कर अधिकृतले गरेको आदेश उपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन लाग्नेछ भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ। सो अनुसार कर अधिकृतले गरेको कर सम्बन्धी निर्णय सुनिपाएको वा त्यसको सूचना तामेल भएको पैंतीस दिनभित्र राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्न सक्ने क्षेत्राधिकार निर्धारण भएको देखिन्छ।

१४. कर प्रशासन भनेको राज्य सञ्चालनको एक महत्वपूर्ण प्रशासन हो। कर प्रशासनलाई चुस्तदुरुस्त बनाउन सकेको अवस्थामा मात्र राज्यको स्रोत वृद्धि गर्न सकिन्छ। त्यसकारण कर प्रशासनलाई समय सान्दर्भिक बनाई व्यवस्थित गर्ने दायित्व पनि सरकार माथि नै रहेको हुन्छ। कर प्रशासनको विशिष्टीकरण गरी व्यवस्थित गर्ने सिलसिलामा सरकारले करदाताहरूको कारोवारको आधारमा साना, मझौला र ठूला करदातामा बर्गीकरण गरी ठूला व्यवसायी करदाताहरूलाई व्यवस्थापन गरी कर प्रशासनलाई थप सुदृढीकरण गर्दै ठूला करदाता भित्र परेका करदाताहरूले बुझाउनुपर्ने कर विवरण, दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम, अनुमानित आय विवरण, सो अनुसारको दाखिला गर्नुपर्ने कर रकम ठूला करदाता कार्यालयमै बुझाउनु पर्ने, कर परीक्षण तथा कर निर्धारणको निर्णय ठूला करदाता कार्यालयबाटै हुने, ठूला करदाताहरूको व्यवस्थापन तथा ठूला कारोवारबाट हुन सक्ने कर छलीको जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारको निर्णयानुसार ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरी कर प्रशासनलाई सुदृढीकरण गर्न सरकारलाई कुनै कानूनले रोक लगाएको देखिदैन। यसरी कर प्रशासनलाई थप व्यवस्थित गर्नको लागि सरकारले ठूला करदाता कार्यालय जस्ता निकाय आवश्यकता अनुसार स्थापना गरी सञ्चालन गर्न नसक्ने भन्न मिल्ने देखिन आएन।

१५. रिट निवेदनमा ठूला र साना करदाता भनी बर्गीकरण गरी सबै नागरिकलाई समान कानूनी संरक्षणबाट बञ्चित गरी आर्थिक नोक्सानी पार्ने कार्य विपक्षीहरूले गरेको भन्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ। सरकारले राज्य सञ्चालनको क्रममा कर प्रशासनलाई थप व्यवस्थित गरी समय सान्दर्भिक रूपमा सुधार गर्दै विशिष्टीकरण गर्न सक्ने नै हुन्छ। सोही क्रममा व्यवसायीहरूले गरेको आर्थिक कारोवारको निश्चित रकमलाई आधार मानी ठूला तथा साना करदाता भनी बर्गीकरण गरी कर प्रशासनलाई व्यवस्थित र सुदृढीकरण गर्ने उद्देश्यले सरकारले ठूला करदाता कार्यालयको स्थापना गरेको देखिन्छ। राज्यले कानून अनुसार तोकेको निकायमा आफूले कारोवार गरेको व्यवसायको आय एवम् कर सम्बन्धी विवरण पेश गर्नु प्रत्येक नागरिकको दायित्व हुन्छ। राज्यले कर प्रशासनलाई विशिष्टीकरण गरी कारोवारको निश्चित रकमलाई आधार मानी त्यस्तो रकम भन्दा माथिको कारोवार गर्ने करदाताको लागि ठूला करदाता कार्यालय स्थापना गरी करदातालाई सेवा प्रवाह गर्न गरेको कार्यले नागरिकलाई असमान व्यवहार भएको भन्न मिल्ने हुँदैन। यस स्थितिमा कर प्रशासनलाई व्यवस्थित गर्ने सन्दर्भमा सरकारले केन्द्रमा ठूला करदाता कार्यालय स्थापना गरी सो कार्यालयले गरेको कर सम्बन्धी निर्णय उपरको पुनरावेदन सुन्ने निकायको रूपमा राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई

तोक्ने गरी कानून सम्मत रूपमा मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरेको सूचनाले नागरिकलाई आफूले कारोबार गरेको व्यवसायको आयकर सम्बन्धी विवरण पेश गर्न बञ्चित गरेको भन्ने मान्न मिल्ने देखिएन। यसरी सरकारले कानून बमोजिम तर्कसंगत रूपमा करदाताहरूको बर्गीकरण गरी नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी कर प्रशासनलाई व्यवस्थित तथा सुदृढीकरण गरेको विषयलाई समानताको सिद्धान्त विपरीत भएको भन्न मिल्दैन।

१६. मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्र प्रकाशित सूचना नं.२ मा श्री ५ को सरकारले राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि मिति २०३०।१२।२६ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना अनुसार स्थापित राजस्व न्यायाधिकरणलाई त्यस्तो करदाताको मुख्य कार्यालय रहेको इलाकाको तत तत राजस्व न्यायाधिकरणलाई तोकेको र मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचनामा नेपाल सरकारले राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी ठूला करदाता कार्यालय, काठमाडौंले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोकेको देखिन्छ। मिति २०६१।१०।२५ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको यस सम्बन्धी सूचना नं.२ खारेज गरिएको छ भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ। राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) अनुसार नेपाल सरकारले राजस्व न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम तोक्न पाउने नै देखिन्छ। सोही अनुसार नै तत्कालीन श्री ५ को सरकारले मिति २०६१।१०।२५ मा ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि तत तत राजस्व न्यायाधिकरणलाई तोकेकोमा सो सूचना खारेज गरी ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोक्ने गरी मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरेको अर्थ मन्त्रालयको सूचनालाई अन्यथा मान्न मिल्ने देखिएन।

१७. राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) ले नेपाल सरकारलाई दिएको अधिकार राजस्व न्यायाधिकरणको थपघट र सो बमोजिम भौगोलिक क्षेत्राधिकार तोक्न सम्म मात्र सिमित छ। मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचना

अनुसार करदाताको मुख्य कार्यालय रहे भएको इलाकाको राजस्व न्यायाधिकरणबाटै पुनरावेदन सुनी निर्णय भई रहेकोमा उक्त सूचना खारेज गरी अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना अनुसार ठूला करदाता कार्यालय काठमाडौंले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई तोक्ने गैरसंवैधानिक एवम् ऐनको व्यवस्थाको प्रतिकूल रहेको भन्ने नै रिट निवेदकको मुख्य दावी देखिन्छ। राजस्व सम्बन्धी कार्यालयहरू राख्ने, कति राख्ने, कुन स्तरको कहाँ राख्ने भन्ने विषय नितान्त सरकारको अधिकारक्षेत्रको विषय हो र सरकारले आवश्यक देखेमा थपघट गर्ने वा अधिकारक्षेत्रको विषयमा समेत हेरफेर गर्न सक्छ र सरकारको त्यस प्रकारको अधिकारमा चुनौती दिन पनि मिल्दैन। नेपाल सरकारले ठूला करदाता कार्यालय केन्द्रमा एक ठाउँमा मात्र स्थापना गरेको छ। ठूला करदाता कार्यालय आवश्यकता अनुसार अन्यत्र राख्ने नराख्ने पनि सरकारको तजविजी अधिकार हो। हाल केन्द्रमा मात्र एक ठूला करदाता कार्यालय रहेको र सो कार्यालयले गरेको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंलाई पुनरावेदन सुन्ने गरी तोकिएको छ। ठूला करदाता कार्यालय नै केन्द्रमा (हाल ललितपुर जिल्ला) रहेको अवस्थामा सो उपरको पुनरावेदन सुन्ने देशका अन्य क्षेत्रमा रहेका राजस्व न्यायाधिकरणलाई तोक्नु व्यवहार सम्मत पनि हुँदैन। जहाँसम्म राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) को प्रावधानले ठूला करदाता कार्यालयको निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौंमा पुनरावेदन लाग्ने भनी नेपाल सरकारले तोक्न सक्दैन भन्ने प्रश्न छ, राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३(२) मा प्रत्येक न्यायाधिकरणको इलाका र सदरमुकाम नेपाल सरकारले तोक्ने व्यवस्था अन्तर्गत पुनरावेदन सुन्ने गरी तोकेको व्यवस्था निवेदकको जिकिर अनुसार न असंवैधानिक छ, न त सो ऐन कै प्रतिकूल भन्न मिल्छ। कानूनको व्याख्या गर्दा कुनै खास शब्द वा वाक्यांशलाई मात्र हेरेर गर्ने होइन। त्यस सम्बन्धमा रहेका समग्र व्यवस्थाहरूको विश्लेषण गरी निचोड निकाल्नु पर्छ। यसबाट रिट निवेदकले जिकिर लिए जस्तो गरी कानूनको व्याख्या गर्न, कानून व्याख्या कै सिद्धान्त समेतले नमिल्ने हुँदा रिट निवेदन जिकिर र रिट निवेदकका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताको बहस जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

१८. प्रस्तुत विषयमा निवेदकले सार्वजनिक सरोकारको विवाद भनी निवेदन दिएको देखिन्छ। सार्वजनिक हक वा सरोकारको विवाद भन्नाले कुनै खास व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको व्यक्तिगत हक वा सरोकारमा मात्र सिमित भएको विवाद नभएर नेपाल राज्यका सर्वसाधारण जनता वा कुनै जनसमुदायको सामूहिक हक वा सरोकारसँग सम्बन्धित भएको विवादको बोध हुन्छ।

सामान्यतया: देशको सुरक्षा, शासन व्यवस्था, सामाजिक शान्ति, जनसाधारणको शिक्षा, स्वास्थ्य र नैतिकता, देशको आर्थिक अवस्था, साँस्कृतिक वा धार्मिक विषय, सामाजिक न्याय, वातावरणीय न्याय आदि विविध विषयहरू सन्दर्भअनुसार सार्वजनिक हित वा सरोकारको विषय बन्ने गर्दछन्। वस्तुतः सार्वजनिक हित वा सरोकारको विषय वा क्षेत्र यति नै हो भनेर सूचित गर्न सकिदैन। सामान्यतः सार्वजनिक सरोकारको विवादसम्बन्धी अवधारणाको विकासका क्रममा हकद्वेयाको आधार वा दायरा पनि फराकिलो बनेको छ तर यसको अर्थ जोसुकैले सार्वजनिक सरोकारको विवाद भनी अदालतमा निवेदन दिन मिल्ने र पाउने भन्ने हुँदैन। सार्वजनिक सरोकारको विवाद भनी निवेदन दिन निवेदक र सो निवेदनमा उल्लिखित कार्य वा विषयसँग निवेदकको तात्त्विक सम्बन्ध र सार्थक सरोकार रहेको देखिनु पर्दछ।

१९. प्रस्तुत रिट निवेदनमा उल्लेख भएको विषय अर्थात नेपाल सरकारले राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) ले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल राजपत्रमा मिति २०६१।१०।२५ मा जारी गरेको सूचनालाई खारेज गरी मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा जारी गरेको अर्थ मन्त्रालयको सूचनाले यी रिट निवेदकको हक अधिकारमा असर पर्न गएको भन्ने देखिदैन। यी रिट निवेदक आफू ठूला करदाता भएको अथवा ठूला करदाता कार्यालयमा निजको कारोबार हुने गरेको भन्ने निवेदनको व्यहोराबाट देखिदैन। यस्तो अवस्थामा यी निवेदकलाई उल्लिखित सूचना एवम् कार्य समेतको कारणले प्रत्यक्ष असर पारेको देखिएको छैन। यी रिट निवेदक आफू ठूला करदाता भएको भन्ने नदेखिएको अवस्थामा उक्त सूचनाको विषयलाई निवेदकसँग प्रत्यक्ष हक सरोकार रहेको विषय मान्न मिल्ने हुँदैन। यस प्रकार रिट निवेदनमा उल्लेख भएको विषयसँग निवेदकको तात्त्विक सम्बन्ध र सार्थक सरोकार रहेको नदेखिएको अवस्था हुँदा नेपाल सरकारले मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरेको सूचना बदर गरी पाउँ भनी निवेदन दिने हक अधिकार यी निवेदकलाई भएको देखिन आएको छैन।

२०. ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई तोकी मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित भएको अर्थ मन्त्रालयको सूचनाले असमान व्यवहार भई संवैधानिक तथा कानूनी हकमा आघात परेको भन्ने निवेदन मागदावी रहेको देखिन्छ भने अर्कोतिर उक्त मिति २०६४।१२।११ मा सूचना प्रकाशित भएको करिव ६ वर्षपछि मात्र मिति २०७०।६।१४ मा उक्त सूचना बदर

गरी पाऊँ भनी निवेदक उपचार खोज्न अदालतमा प्रवेश गरेको अवस्था देखिएको छ। निवेदकको आफ्नो संविधान र कानून प्रदत्त हकमा आघात पुगेको भए समयमै उपचार खोज्न अदालत प्रवेश गर्नुपर्ने तथा आफ्नो पीडा र चिन्ता समयमै अदालत समक्ष व्यक्त गर्नुपर्नेमा सो गरेको देखिदैन। साथै राजपत्रमा सूचना प्रकाशित भएको करिव ६ वर्षको अवधि व्यतित भएपछि निवेदक अदालत प्रवेश गर्नु परेको औचित्यपूर्ण र विश्वसनीय कारण समेत निवेदकले रिट निवेदनमा प्रस्तुत गर्न सकेको देखिदैन। कानूनमा रिट निवेदन मार्फत उपचार माग गर्न हदम्याद तोकिएको हुँदैन तर हदम्याद नतोकिदैमा जुनसुकै निर्णय वा घटनाको जहिलेसुकै निवेदन दिन र उपचार प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने होइन। रिट निवेदन मार्फत उपचार माग गर्ने आफ्नो संवैधानिक वा कानूनी हकमा आघात परेपछि तत्कालै उपचार माग गर्नुपर्दछ। यदि तत्कालै उपचार माग गर्न नसकी ढिला हुन गएकोमा त्यसरी ढिलो हुनुको औचित्यपूर्ण कारण स्थापित गर्न सक्नु पर्दछ तर प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकले समयमै उपचार माग गर्न अदालत प्रवेश गरेको देखिदैन भने ढिला उपचार माग गर्नु परेको औचित्यपूर्ण र विश्वसनीय कारण स्थापित गर्न सकेको समेत देखिएन। समयमै आफ्नो अधिकार प्रति सचेत हुने वा समयमै उपचार खोज्न अदालत प्रवेश गर्नेलाई मात्र अदालतले सहयोग गर्नुपर्दछ यो नै विलम्बको सिद्धान्तको विधिशास्त्रीय मान्यता हो। यही मान्यतालाई सर्वोच्च अदालतले स्वीकार गरेको तथा विभिन्न रिट निवेदनमा अवलम्बन समेत गरेको अवस्था छ। यस सम्बन्धमा लामो अवधि व्यतित हुनुको आधार प्रस्तुत गर्न नसक्ने निवेदकलाई सर्वोच्च अदालतले असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गतबाट सहयोग गर्न सक्ने अवस्था हुँदैन भनी ने.का.प.२०६४, अंक ६, नि.नं.७८६५ मा सिद्धान्त प्रतिपादन समेत भई सकेको छ।

२१. नेपाल सरकारले राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ को दफा ३ को उपदफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी तत्कालीन श्री ५ को सरकारले मिति २०६१।१०।२५ मा ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि तत् तत् राजस्व न्यायाधिकरणलाई तोकेकोमा उक्त सूचना खारेज गरी ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई तोक्ने गरी मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरेको सूचना जारी गरेको कारणले यी रिट निवेदकको कुन कुन संवैधानिक तथा कानूनी हक अधिकार उपभोग गर्न के कसरी आघात पुगेको हो, सो कुरा रिट निवेदनमा स्पष्ट खुलाउन सकेको पाइदैन। सिद्धान्ततः मौलिक हक एवम् कानूनी हक प्रचलन गराउन रिट जारी गरिन्छ। कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी

ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपरको पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनको लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई तोकी मिति २०६४।१२।११ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचनाको विषयले रिट निवेदकको संवैधानिक एवम् कानूनी हक अधिकार हनन हुने अवस्था नदेखिदा त्यस्तो कार्य उपर रिट जारी गर्न मिल्ने देखिन आएन।

२२. अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट तत्कालीन श्री ५ को सरकारले ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनका लागि स्थापित राजस्व न्यायाधिकरणलाई त्यस्तो करदाताको मुख्य कार्यालय रहेको इलाकाको तत तत राजस्व न्यायाधिकरणलाई तोक्ने गरी मिति २०६१।१०।२५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित अर्थ मन्त्रालयको सूचनालाई खारेज गरी नेपाल सरकारले ठूला करदाता कार्यालयले गरेको निर्णय उपर पुनरावेदन सुन्ने प्रयोजनको लागि राजस्व न्यायाधिकरण, काठमाडौँलाई तोकी मिति २०६४।१२।११ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरेको सूचना समेतबाट यी रिट निवेदकको मौलिक हक एवम् कानूनी हक अधिकार हनन भएको अवस्था मिसिल संलग्न प्रमाणबाट नदेखिदा निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। प्रस्तुत आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत प्रत्यर्थीहरूलाई दिई रिट निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत(उपसचिव) :- रामचन्द्र खड्का

कम्प्युटर टाइप गर्ने: रमला पराजुली

इति संवत् २०७६ साल असार ३१ गते रोज ४ शुभम् ।